23/05/2021

Ένα σύγχρονο “μπουλούκι” μηχανικών και μαστόρων καταγράφει την παράδοση

/ Παράδοση

Κουβαλώντας μαζί τους τα αρχιτεκτονικά τους σχέδια, τις γνώσεις τους, το “μεράκι” τους και διάφορα εργαλεία, μια παρέα αρχιτεκτόνων, μηχανικών κι άλλων ειδικοτήτων, ξεκίνησαν πριν περίπου τρία χρόνια να επισκέπτονται τόπους της Ελλάδας για να καταγράψουν τις παραδοσιακές τεχνικές δόμησης αποκαλύπτοντας με αυτό τον τρόπο την ιστορία που κρύβεται πίσω από αυτές.

Το “Μπουλούκι”, όπως ονομάζεται η συλλογικότητα, μέχρι σήμερα έχει εργαστεί κυρίως στις ορεινές περιοχές της Ηπείρου, όπου έζησαν και έδρασαν σημαντικοί τεχνίτες, αλλά και αναπτύχθηκαν διάφοροι πολιτισμοί των Βαλκανίων. Στο επίκεντρο των δράσεών τους, κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψής τους, βρίσκεται η αποκατάσταση παραδοσιακών μονοπατιών και κτισμάτων που έχουν υποστεί φθορές στο πέρασμα των χρόνων. Σαν ένα “σύγχρονο” μπουλούκι, όπως αυτά των μαστόρων που μετακινούνταν από τόπο σε τόπο για αναζήτηση εργασίας, τα μέλη

της ομάδας έχουν καταφέρει όχι μόνο να περιηγηθούν σε ιστορικά χωριά της Ηπείρου αλλά να έρθουν σε άμεση επαφή με τις τοπικές κοινότητες και να “δώσουν ζωή” σε ξεχασμένους τόπους.

Ο Παναγιώτης Κωστούλας, ιδρυτικό μέλος της οργάνωσης και αρχιτέκτονας βρίσκεται από την αρχή “στο τιμόνι” αυτής της προσπάθειας, υλοποιώντας, μέχρι στιγμής, μαζί με τους συνεργάτες του πέντε δράσεις. «Είμαστε ένα σύγχρονο “μπουλούκι” που κατά βάση πηγαίνουμε σε ένα μέρος για να κάνουμε ένα έργο. Αυτός είναι ο πυρήνας κάθε φορά των περισσότερων δράσεών μας. Γύρω από αυτό το έργο χτίζουμε και μία εκπαιδευτική διαδικασία με τη βοήθεια έμπειρων μαστόρων, στην οποία συμμετέχει και η τοπική κοινωνία. Ακόμη, ανοίγουμε και διάφορα θέματα προς συζήτηση για τις παραδόσεις και την πολιτιστική κληρονομιά κάθε τόπου ώστε να υπάρξει μία περαιτέρω ευαισθητοποίηση γύρω από αυτά τα ζητήματα», εξηγεί στο Αθηναϊκό- Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων.

Από την Αρίστη και τη Βοβούσα στο Ζαγόρι, την Πλάκα στα Βόρεια Τζουμέρκα έως και το νησί της Θηρασιάς τα μέλη της ομάδας αναζητούν, κάθε φορά που επισκέπτονται έναν τόπο, να διασυνδεθούν και να αλληλεπιδράσουν με την τοπική κοινότητα. Σχεδιάζουν, φωτογραφίζουν, γνωρίζονται με τους κατοίκους και ιδιαίτερα με τους “μάστορες” της περιοχής, ακούνε τις ιστορίες τους. Η υλοποίηση ενός έργου μπορεί να διαρκέσει από 1-2 εβδομάδες έως 2 μήνες, γεγονός που τους δίνει τη δυνατότητα να οργανώνουν εργαστήρια για νέους τεχνίτες σαν μία μορφή μαθητείας για όσους ασχολούνται με την οικοδομή και θέλουν να εκπαιδευτούν από ειδικούς. Όπως εξηγεί ο κ. Κωστούλας, μέσω αυτών των δράσεων «αναδεικνύεται η πολιτιστική κληρονομιά του εκάστοτε τόπου μέσω

του ίδιου του έργου αποκατάστασης όσο και μέσα από επισκέψεις σε άλλα χτίσματα και μνημεία της περιοχής. Ταυτόχρονα κάνουμε και διαλέξεις, ομιλίες για την πολιτιστική κληρονομιά με διάφορους ακαδημαϊκούς με τους οποίους συνεργαζόμαστε».

Βασικοί συνεργάτες τους όμως είναι παλιοί τεχνίτες, μάστορες που όλη τους η ζωή είναι οι παραδοσιακές τεχνικές δόμησης, όπως ο Γιώργος Αναστασιάδης και ο Κώστας Ταρνανάς. Ο κ. Αναστασιάδης είναι τεχνίτης αναστηλώσεων (πέτρα και μάρμαρο) στο υπουργείο Πολιτισμού και από το 2011 έως και το 2016 εργάστηκε ως μαρμαροτεχνίτης στην αναστήλωση του Παρθενώνα, ενώ το 2016 και το 2017 εργάστηκε στην αναστήλωση του Πανάγιου Τάφου του Χριστού στον Ναό της Αναστάσεως στην Ιερουσαλήμ, υπό την εποπτεία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Πρώτη φορά συνεργάστηκε με το “μπουλούκι” το 2019 στο πρότζεκτ “Καλντερίμι Χ2” στο Γεφύρι της Πλάκας. «Μου άρεσε το σκεπτικό τους, ότι ήθελαν να διατηρήσουν αλλά και να αναβιώσουν παραδοσιακές τεχνικές δηλαδή ταυτόχρονα να αναπτύξουν και να διασώσουν μια τεχνική “ξυπνώντας και αφυπνίζοντας” παράλληλα την τοπική κοινωνία. Για παράδειγμα, στην περιοχή της Πλάκας Τζουμέρκων, αυτό που κάναμε ήταν να αποκαταστήσουμε το παραδοσιακό μονοπάτι που οδηγούσε στο Γεφύρι της Πλάκας, λιθοστρώνοντας ένα μέρος του γύρω στα 400 μέτρα με τον ίδιο τρόπο κατασκευής που είχε χρησιμοποιηθεί πριν περισσότερα από 100 χρόνια», λέει ο κ. Αναστασιάδης. Για εκείνον το εγχείρημα αποτελεί ουσιαστικά μια αναβίωση του τρόπου σκέψης και της συμπεριφοράς στο πεδίο των κατασκευών που σήμερα τείνει να χαθεί, να εξαλειφθεί. Για σχεδόν δύο μήνες οι συμμετέχοντες μαζεύονταν κάθε πρωί στο μονοπάτι, έπαιρναν τα εργαλεία τους, τα σφυριά, τα καλέμια, τα φτυάρια και άρχιζαν δουλειά, έχοντας

δίπλα τους και τους μαθητευόμενους τους. «Η παραδοσιακή τεχνική δόμησης σχετίζεται για μένα με κάτι που παραδίδεται στα χρόνια, στους αιώνες, κι αυτό που παραδίδεται και συνεχίζει δεν είναι μια τεχνική μόνο. Το πώς θα πάρει κάποιος την πέτρα και θα την λαξεύσει και θα την τοποθετήσει, δεν είναι απλά μια τεχνική, αλλά είναι μια ολόκληρη νοοτροπία που αυτή δηλώνει και τον πολιτισμό. Μια πέτρα μπορεί να δηλώνει την ταυτότητα της περιοχής, αποτελώντας έτσι ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του πολιτισμού αλλά και της ίδιας της ιστορίας», αναφέρει ο κ. Αναστασιάδης, ενώ προσθέτει ότι με τον όρο “παραδοσιακό τρόπο χτισίματος” εννοούν τον σεβασμό στη φύση και στους νόμους του περιβάλλοντος. Για τον κ. Αναστασιάδη η προσπάθεια αυτή δίνει ουσιαστικά και μια ώθηση στους ντόπιους μάστορες να ασχοληθούν με τη δική τους ιστορία, με αυτό που έκαναν οι παππούδες τους δίνοντας ξανά ζωή στον τόπο που ζουν.

Για τον Κώστα Ταρνανά, τεχνίτη εδώ και 44 χρόνια, από τον Πεντάλοφο Κοζάνης, κάθε μονοπάτι κρύβει μία ατελείωτη ιστορία από πίσω. Ο κ. Ταρνανάς που έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με την τεχνική της πέτρας συνεργάστηκε με την ομάδα “Μπουλούκι” για την αποκατάσταση του μονοπατιού στο Γεφύρι της Πλάκας αλλά και για την κατασκευή ενός καλντεριμιού στην Αρίστη Ζογορίου. «Τα μονοπάτια κρύβουν ατέλειωτες ιστορίες, πολέμους, μεταφορές που έκαναν από τα χωριά, εμπόριο, τρόφιμα. Στα Τζουμέρκα π.χ., στο Γεφύρι της Πλάκας ήταν τα παλιά σύνορα της Ελλάδας, στο σημείο που τελειώσαμε εμείς στην είσοδο του γεφυριού ήταν και το παλιό τελωνείο», εξηγεί στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ενώ προσθέτει ότι πρόκειται για παλιά μονοπάτια που είχαν καταστραφεί έχοντας φτιαχτεί περισσότερο από έναν αιώνα πριν.

«Σε κάθε τόπο ανακαλύπτεις μια ιστορία για το αντικείμενο του έργου που ψάχνεις, όπως στο καλντερίμι στην Αρίστη Ζαγορίου που ουσιαστικά δουλέψαμε σε ένα μονοπάτι το οποίο χρησιμοποιούταν μεν ακόμη αλλά ήταν θαμμένο κάτω από το χώμα. Αφού σκαλίσαμε για να βρούμε προγενέστερα επίπεδα του μονοπατιού, αρχίσαμε να ανακαλύπτουμε τα ίχνη του παλιού καλντεριμιού, που υπήρχε ακόμη, αλλά δεν υπήρχε κάποιος εν ζωή που να το θυμάται» », τονίζει από την πλευρά του ο κ. Κωστούλας.

Στον κ. Ταρνανά αυτό που του έκανε εντύπωση ήταν «το μεράκι των παιδιών να δείξουν την παραδοσιακή δόμηση της πέτρας και η επιθυμία τους να το προωθήσουν κι ως τρόπο δόμησης για τα δημόσια τεχνικά έργα», ενώ στη μνήμη του κ. Αναστασιάδη χαραγμένη μένει μια γιορτή “Πέτρας” που πραγματοποίησαν σε κάποια από τις περιοχές και στην οποία συμμετείχαν παλιοί μάστορες ανάμεσά τους κι ένας 95χρονος που είχε πάρει μία πέτρα και την πελεκούσε. «Ήρθαν, έπιασαν τα σφυριά, πελεκούσαν, έλεγαν ιστορίες, τους έκαναν ερωτήσεις οι νέοι, έδιναν απαντήσεις, ξαφνικά ο τόπος γέμισε ζωή», αναφέρει χαρακτηριστικά.

Το πρόγραμμα “Κάτω από το Τοπίο: Θηρασιά 2021-22”

Η συλλογικότητα “Μπουλούκι”, ο Δήμος Θήρας και η Κοινότητα Θηρασίας συνδιοργανώνουν το πρόγραμμα “Κάτω από το Τοπίο: Θηρασιά 2021-22”. Στο επίκεντρο του εγχειρήματος τίθεται η ξεχασμένη τοπική γνώση γύρω από τα θηραϊκά κονιάματα, η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική γλώσσα των υποσκάφων οικισμών και η αφηγηματική δύναμη του πολιτισμικού τοπίου της Θηρασιάς και της Θήρας.

Πρόκειται για ένα τρίπτυχο εκδηλώσεων αφιερωμένων στον ρόλο των τοπικών παραδόσεων και τη σημασία των μικρών οικισμών της υπαίθρου, στη σύγχρονη πολιτισμική συγκυρία. Ένα διεθνές τριήμερο συμπόσιο αρχιτεκτονικής, ένα δωδεκαήμερο εργαστήριο για τις παραδοσιακές τεχνικές δόμησης και ένα τριήμερο συμμετοχής και συλλογικής εργασίας είναι οι τρεις επιμέρους εκδηλώσεις της δράσης αυτής που ξεκινά την άνοιξη του 2021 και ολοκληρώνεται την άνοιξη του 2022.

«Σε μια εποχή που γίνεται ολοένα και περισσότερο λόγος για “τοπία” κάθε είδους, η παρούσα πρωτοβουλία θα επιδιώξει μέσα από την πρακτική και θεωρητική της προσέγγιση να εξετάσει κριτικά τις τρέχουσες αντιλήψεις για το τοπίο ως αισθητική κατηγορία και να αναδείξει τις ηθικές ορίζουσες της έννοιας. Στο πνεύμα αυτό, το “Κάτω από το Τοπίο” θα επιχειρήσει να ανοίξει τη συζήτηση πέρα από τους όρους της “προστασίας και της διατήρησης” των παραδοσιακών συνόλων και να διερευνήσει τον ρόλο που έχουν να παίξουν οι τοπικοί πολιτισμοί

και οι μικροί οικισμοί της υπαίθρου στο σύνθετο διεθνοποιημένο παρόν της κλιματικής αλλαγής, της 4ης βιομηχανικής επανάστασης και του μαζικού τουρισμού», αναφέρει η συλλογικότητα.

«Έχουμε ξεκινήσει να υλοποιούμε αυτό το έργο από πέρσι κάνοντας συνεντεύξεις με παλιούς μάστορες στη Σαντορίνη. Η Σαντορίνη και η Θηρασιά είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους και σαν ιστορία και γεωλογικά καθώς η γεωλογία τους έχει επηρεάσει την αρχιτεκτονική τους. Το χώμα τους είναι η φημισμένη θηραϊκή γη, η οποία μπορεί να λαξεύεται πάρα πολύ εύκολα και με αυτό τον τρόπο δημιουργούνταν σπηλιές και υπόσκαφοι οικισμοί σε διάφορα σημεία. Αντίστοιχα αυτό το χώμα μπορούσαν να το χρησιμοποιήσουν μαζί με ασβέστη και να παράξουν κάποια πολύ ιδιαίτερα κονιάματα, οπότε εμείς πήγαμε να ανιχνεύσουμε αυτή την τεχνολογία της χρήσης της θηραϊκής γης η οποία έχει εξαφανιστεί σε μεγάλο βαθμό. Αυτό ξεκίνησε πέρσι και σε συνεργασία ταυτόχρονα με το ΕΜΠ και το ΕΑΓΜΕ προσπαθούμε να καταλάβουμε αυτά τα υλικά και να διασταυρώσουμε αυτό που μας λένε οι μάστορες στις συνεντεύξεις ώστε να μπορέσουμε να αναπαράξουμε ξανά κι εμείς αυτά τα υλικά προκειμένου να προβούμε σε αποκαταστάσεις και να προστατεύσουμε αυτή τη γνώση», επισημαίνει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο κ. Κωστούλας.

Σημειώνεται ότι το πρόγραμμα «Κάτω από το Τοπίο: Θηρασιά 2021-22» τελεί υπό την αιγίδα της Ελληνικής Επιτροπής UNESCO και του ΤΕΕ, πραγματοποιείται σε συνεργασία με την ΕΦΑ Κυκλάδων, το ΕΜΠ, το ΕΑΓΜΕ, την Α.Σ.Κ.Τ. και το ΕΤΗ Zurich και εχει την υποστήριξη του J.M.Kaplan Fund.

Πηγή: ΑΠΕ/ΜΠΕ, Ι. Καρδάρα

ΦΩΤΟ: Παναγιώτης Κωστούλας